

Ieteikumi jaunajai valdībai augstākās izglītības attīstības veicināšanā

Daži punkti, lai augstskolas cerīgi raudzītos nākotnē

Leonīds Ribickis 10.novembris 2014 10:00

Ir apstiprināts jauns Ministru kabinets, un jaunās [valdības deklarācijā](#) ir iekļautas arī valdības apņemšanās izglītības un zinātnes jomā. Savus priekšlikumus vēl topošajai deklarācijai iesniedza arī Latvijas Universitāšu asociācija (LUA), kas apvieno sešas universitātes. Daudzi LUA priekšlikumi ir ļoti konkrēti un sniedz risinājumus vairākām aktuālām augstākās izglītības un zinātnes problēmām. Ja jaunā valdība tos ņemtu vērā, tad būtiski veicinātu nozares attīstību un celtu tās konkurētspēju starptautiskā mērogā.

Zinātne - koncentrēta universitātēs

LUA prioritārs ir jautājums par zinātnes koncentrāciju universitātēs, jo universitātes ir tā vieta, kur krāt zinātnisko potenciālu un audzināt jaunos zinātniekus. Tāpēc uzskatām, ka arī doktorantūras studijas ir jākoncentrē tikai universitātēs, kā arī mākslas augstskolās, kur tiktu īstenotas attiecīgās jomas doktorantūras programmas. Šādā veidā universitātes efektīvāk varētu piesaistīt Eiropas Savienības (ES) finansējumu zinātniskajiem pētījumiem, kas veicinātu zinātnes attīstību valstī. Arī ES vairākkārt ir uzsvērusi, ka jaunajā struktūrfondu finansēšanas periodā no 2014. līdz 2020.gadam Latvijai vēlams mainīt ekonomikas modeli no tā sauktā taupības režīma uz attīstību, kas ļautu radīt jaunus pievienotās vērtības produktus un tehnoloģijas. Līdz ar to ir pamats cerīgi raudzīties nākotnē, jo jaunais struktūrfondu finansēšanas periods varētu būt izaugsmes laiks arī mūsu zinātniekiem.

Valsts finansējuma palielinājums - katru gadu

Otrs universitātēm prioritārais ir jautājums par finansējumu augstākajai izglītībai. LUA aicina jauno valdību izvirzīt ilgtermiņa mērķi - līdz 2018.gadam nodrošināt bezmaksas augstāko izglītību, tā studijas padarot pieejamas ikvienam interesentam. Taču ceļā uz šo mērķi jaunajai valdībai jau tagad vajadzētu pieņemt lēmumu par studiju vietas bāzes izmaksu segšanu pilnā apmērā. Patlaban vienai budžeta vietai valsts atvēl 83,4% no nepieciešamā finansējuma, un trūkstošā daļa ir jāsedz pašām augstskolām. Tas apgrūtina augstskolu budžetu apstākļos, kad valsts jau vairākus gadus nav pildījusi arī citos likumos paredzēto finansējuma ikgadējo palielinājumu.

Tā [Augstskolu likums](#) nosaka, ka valsts dibinātajās augstskolās ik gadu finansējums pieaug ne mazāk kā par 0,25% no iekšzemes kopprodukta. Savukārt [Zinātniskās darbības likums](#) paredz, ka zinātniskajai darbībai valsts ik gadu palielina finansējumu par 0,15%. Pēdējos gados, ņemot vērā taupības režīmu, šis finansēšanas princips nav ievērots, jo Valsts budžeta likumam ir augstāks spēks. Taču, tā kā finansiālā stabilitāte valstī ir nostiprinājusies, LUA aicina jauno valdību pildīt minētajos likumos noteikto ikgadējo valsts piešķirtā finansējuma pieaugumu. Ir tikai godīgi prasīt, lai likumos un normatīvajos aktos paredzētais atainotos arī realitātē un augstskolas varētu rēķināties ar savu finansējuma apjomu nākotnē.

Vairāk naudas infrastruktūras projektiem

Augstskolām svarīgs jautājums ir arī infrastruktūras attīstība, tāpēc LUA aicina valdību piešķirt lielāku ES struktūrfondu finansējumu tieši universitāšu studiju infrastruktūras attīstībai. Patlaban jaunajā struktūrfondu plānošanas periodā augstākās izglītības infrastruktūrai kopumā ir iecerēts atvēlēt daudz mazāku finansējumu nekā iepriekšējā periodā. Konkrēta summa gan vēl patlaban nav zināma, taču provizorisks informācija rada bažas, ka finansējums varētu būt aptuveni tādā apmērā, kādu iepriekšējā plānošanas periodā piesaistīja viena augstskola, konkrēti - RTU. Ja minētais finansējuma sadalījuma procents nemainīsies, tad var diezgan droši prognozēt, ka augstskolām trūks līdzekļu, lai pilnveidotu un attīstītu savu studiju vidi.

Līdzīgi problēmas sagādā arī līdzfinansējuma nodrošināšana struktūrfondu projektos, kur patlaban augstskolām jāsedz līdz pat 25% no kopējā projekta finansējuma. Piemēram, kaimiņos, Lietuvā, valsts pilnībā nodrošina struktūrfondu

līdzfinansējumu, kamēr Latvijā augstskolām projektos ir jāiegulda savi nopelnītie līdzekļi, jo valsts dotācija studiju vietām nav paredzēts projektu līdzfinansējumam. Tāpēc LUA aicina jauno valdību nodrošināt līdzfinansējumu no valsts budžeta universitāšu ES fondu finansēto infrastruktūras attīstības un zinātnisko projektu īstenošanai.

Ir, protams, arī universitātēm nozīmīgi jautājumi, kuru sekmīgai risināšanai nav vajadzīgi milzu līdzekļi, bet kur rezultātu var sasniegt, administratīvi atvieglot universitāšu darbu. Piemēram, atvieglot iepirkuma procesus tai finansējuma daļai, ko universitātes ir nopelnījušas pašas. Tas augstskolām ļautu strādāt daudz raitāk un efektīvāk, enerģiju un laiku netērējot smagnējos un nereti absurdos iepirkuma procesos. Vēl pie šādiem vienkārši atrisināmiem jautājumiem var minēt arī, piemēram, Latvijas konsulātu izveidi ārvalstīs, tā universitātēm atvieglot ārzemju studentu piesaisti un veicinot mūsu valsts konkurētspēju izglītības eksportā. Šādu salīdzinoši vienkāršu jautājumu atrisināšana sniegtu milzīgu atdevi universitāšu darbībā.

Īpaša uzmanība eksaktajām zinātnēm

Par ļoti nozīmīgu LUA uzskata arī budžeta vietu skaita palielināšanu valsts prioritārajos izglītības virzienos. Valdība deklarācijā ir apņēmusies veikt pastiprinātu uzmanību eksakto priekšmetu - matemātikas, fizikas, ķīmijas - mācīšanai skolās, lai uzlabotu skolēnu eksakto zināšanu līmeni. Kā inženiertehnisko zinātņu universitātes rektors vēlos īpaši akcentēt savu personisko viedokli minētajā jautājumā - vidusskolu beidzot, ir nepieciešams centralizētais eksāmens fizikā vai ķīmijā. Jau patlaban valsts augstākajā izglītībā par prioritāti ir pasludinājusi inženiertehniskās zinātnes un attiecīgi RTU kā valsts vadošajai tehnisko zinātņu augstskolai ir piešķīrusi lielāko valsts budžeta vietu skaitu. Tomēr mēs RTU, ik gadu uzņemot jaunus studentus, pārliecināties, ka vidusskolas absolventu eksakto priekšmetu zināšanas kopumā ir samērā vājas. Protams, ir augsti motivēti jaunieši, kas skolā ir mērķtiecīgi apguvuši eksaktos priekšmetus, jo savu karjeru vēlas veidot inženierzinātnēs, taču tādu salīdzinoši nav daudz.

Jau patlaban darba tirgum ir nepieciešami tieši inženieri un augsto tehnoloģiju speciālisti, un to apliecina darba tirgus rādītāji, jo 98% mūsu absolventu bez problēmām atrod darbu, pie tam daudzi no viņiem sāk strādāt jau studiju laikā. Arī Ekonomikas ministrija, kas regulāri publicē prognozes par speciālistu pieprasījumu dažādās tautsaimniecības nozarēs, 2014.gada jūnijā publicētajā [Informatīvajā ziņojumā](#) par darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozēm akcentē, ka vidējā termiņā pieprasījums palielināsies pēc inženierzinātņu un dabaszinātņu speciālistiem, kā arī informācijas un komunikācijas tehnoloģiju speciālistiem.

Tāpēc es kā RTU rektors būšu gandarīts, ja jaunajai valdībai un jaunajai izglītības un zinātnes ministrei izdosies pievērst īpašu uzmanību eksakto priekšmetu apguvei vispārīzglītojošajās skolās un veicināt bērnu un jauniešu interesi par matemātiku, fiziku, ķīmiju, bioloģiju un augstajām tehnoloģijām. Jo tieši augstas kvalifikācijas inženiertehnisko zinātņu speciālistiem ir noteicošā loma mūsu valsts tautsaimniecības panākumu pamatā, un, tā kā Latvijas jaunais Ministru kabinets par savu prioritāti ir izvirzījis tautsaimniecības izaugsmi, tad ir tikai loģiski, ka to var izdarīt, tikai nežēlojot ieguldījumu visu līmeņu izglītības attīstībā.

Autors ir Rīgas Tehniskās universitātes rektors un Latvijas Universitāšu asociācijas (LUA) priekšsēdētājs